

Göran von Bonsdorff 1918–2009

Professor emeritus Göran von Bonsdorff, hedersmedlem sedan år 2004 av Statsvetenskapliga Föreningen i Finland, avled den 18 oktober år 2009 i Helsingfors i den höga åldern av 91 år. Han var under åren 1976–1980 Statsvetenskapliga Föreningens ordförande.

Göran von Bonsdorffs långa akademiska gärning var i huvudsak förlagd till Helsingfors Universitet. Han disputerade där år 1950, och blev två år senare utnämnd till biträdande professor i allmän statslära. Sedermera innehade han under åren 1968–1976 en extra ordinarie professur i allmän statslära, särskilt internationell politik, för att sistnämnda år övergå till universitetets svenskspråkiga professur i allmän statslära. Från denna professur avgick han med pension år 1981. Han promoverades år 2000 i Helsingfors till jubeldoktor; några år tidigare (1993) hade han vid Åbo Akademi kreerats till *politices* doktor h.c. Han var under åren 1978–1979 ordförande i statens samhällsvetenskapliga kommission; ordförande för Utrikespolitiska samfundet i Finland var han under åren 1953–1965. Hans olika uppdrag och utmärkelser i samhällets tjänst och på politikens och enkannerligen fredspolitikens vädjobanor var många och kan inte förtecknas här – förvisso skall dock noteras att han var ordförande i Samfundet Finland-Sovjetunionen åren 1961–1974 samt ordförande för Finlands fredsförbund åren 1979–1988.

I en liten skrift om den finlandssvenska statskunskapens lärdomshistoria, publicerad för femtontalet år sedan, gjorde jag gällande att de tidiga finlandssvenska portalfigurerna var ämnesmässiga

pluralister, som rörde sig över många och stora statsvetenskapliga områden. Påståendet underbyggde jag bl.a. med en hänvisning till Göran von Bonsdorffs produktion, i vilken olika tematiska komponenter kan urskiljas. Idéanalys var ett tidigt inslag, som fick sin måhända tydligaste manifestation i den stora doktorsavhandlingen ”Självstyrelsetanken i finlandssvensk politik åren 1917–1923”. Nära denna tematik, kanske t.o.m. som en förlängning av den, kom under årens lopp en serie av arbeten om politiska partier och partiliv – hit hör generalframställningen ”Våra politiska partier” (1951), den partihistoriska monografin ”Svenska folkpartiet. Bakgrund, tillblivelse och utveckling till 1917” (1956), samt flera uppföljande bidrag, utarbetade i samarbete med medförfattare, till Svenska folkpartiets historia. Fråga är härvid om volymerna ”Från självständighet till Lappo” (1984), ”Krigstid och återuppbyggnad” (1994) samt ”Kriser och välfärdsbyggande” (1997). En alldeles egen markering inom genren ”idéer och partier” förtjänar dock det tidiga arbetet ”Studier rörande den moderna liberalismen i de nordiska länderna”, utgivet år 1954.

I ett kapitel om statskunskapens historia i Finland har Jaakko Nousiainen gjort iakttagelsen att Bonsdorff i den nyssnämnda boken ägnar de liberala rörelsernas bakgrund mycket intresse, och att han därmed involveras i en bred historisk samhällsanalys som egentligen blev vanlig i finsk statskunskap och sociologi först långt senare. Iakttagelsen är naturligtvis alldeles riktig, och även ägnad att understryka det intresse för ett historiskt

forskningsgrepp och ett historiskt perspektiv som präglade och t.o.m. genomsyrade Göran von Bonsdorffs stora produktion. Den särskilda markering jag vill göra har dock en litet annan bevekelsegrund – den går tillbaka på det faktum att Bonsdorffs liberalismstudie är en verklig pionjärinsats, det första systematiskt-empiriska komparativa arbetet inom nordisk statskunskap. Det skulle i själva verket dröja en god bit in på 1970-talet innan det fick en fullgod efterföljare, nämligen Sten Berglunds och Ulf Lindströms i samarbete tillkomna empiriska studie av de nordiska partisystemen (“Scandinavian Party System(s)”, 1978).

Centralt viktiga är bokens inledande ord – de intresserar på ett särskilt sätt. Författaren noterade där att Sverige, Danmark, Finland och Norge utgör en grupp av stater ”vilkas storlek, läge, sociala struktur och politiska problem i många avseenden uppvisar starka beröringspunkter med varandra”. Å andra sidan, fortsatte han, har statslivet i de olika länderna tydliga särdrag, ”vilka förlänat den politiska utvecklingsprocessen en särskild prägel och givit upphov till egenartade institutioner och en egenartad syn på i det stora hela gemensamma problem”. Därför, menade von Bonsdorff vidare, bör en analys av likartade drag och skiljaktigheter i nordisk politik kunna utgöra ett bidrag till belysandet av orsak och verkan i samhället. Av stort intresse är det tillägg han härvid gjorde: ”*där de gemensamma faktorerna är många, borde det vara lättare att urskilja de avvikande faktorernas inverkan*” (min kursiv). Detta är i själva verket en spetsformulering av den komparativa metodens kärna, nedtecknad, alltså, av en förhållandevis nyutnämnd biträdande professor i en av den internationella statskunskapens periferier vidpass två decennier innan världsnamnet Arend Lijphart i *American Political Science Review* och *Comparative Political Studies* publicerade de två artiklar om jämförande metod som blev startskott för en stor internationell och ännu pågående debatt. I dag är ”Studier rörande den moderna liberalismen” en ganska bortglömd prestation. Detta är synd, ty arbetet är det bästa Göran von Bonsdorff skrev, det enskilda arbete i kraft av vilket han bör ha en plats i den nordiska statskunskapens lärdomshistoria.

Boken om den nordiska liberalismen tillkom som ett speciminationsarbete för en professur, och

blev inte alldeles väl mottaget av de i tjänsteärendet tillkallade sakkunniga, som inte riktigt visste hur de skulle förhålla sig till den. Även i övrigt var mottagandet litet halvhjärtat och tveksamt – ett ganska gott tecken därpå, att von Bonsdorff var före sin tid. Möjligen var kylslagheten en bidragande orsak till att von Bonsdorff inte i egentlig mening senare återkom till den komparativa genren med dess möjligheter och utmaningar. Hans forskningsintresse kom i stället att riktas mot den internationella politiken och utvecklingsdrag i det internationella systemet, och ett huvudarbete från dessa år är “Världspolitik i teknikens tidsålder”, som utkom av trycket år 1961. I en analys av detta arbete, publicerad i *Politiikka* år 1981, har Raimo Väyrynen framhållit att arbetet är ett exempel på hur ett historiskt grepp om en forskningsuppgift är ägnat att bredda perspektiv och underlätta en lokalisering av nationella och internationella brytningspunkter. Samtidigt noterade Väyrynen att arbetet systematiskt granskar politikens avhängighet av teknologisk och samhällelig förändring och att det därmed antar en unik karaktär – det är, skrev Väyrynen, ”kansainvälisten suhteiden synteesi, jonka vertaista ei ole Suomessa sitä ennen, eikä sen jälkeen julkaistu”.

I ett särskilt avseende har den i Åbo utkommande kulturtidskriften *Finsk Tidskrift* en egen plats i Göran von Bonsdorffs intellektuella historia. Han inträdde i tidskriftens redaktion redan år 1949 och kvarstod som redaktionsmedlem ända till sin död. Det var på detta forum han i slutet av 1940-talet införde en serie uppsatser som innehöll analyser av fredsfrågan och fredens förutsättningar; i den sista av dessa uppsatser formulerade han ett program för fredstankens förverkligande. ”Det var på sätt och vis ett program för återstoden av mitt liv”, skrev Göran långt senare, år 2002, i en tillbakablick, likaså publicerad i *Finsk Tidskrift* (nr 1). I programmets förverkligande innebar arbetet om världspolitik i teknikens tidsålder ett egentligt startskott; uppföljande titlar inom samma genre är ”Regionalismen i den internationella politiken” (1967) och ”Europas val av framtid” (1971). Redan i dessa arbeten, och än tydligare i senare, fanns dock avkall på programmets vetenskapliga förverkligande. Görans engagemang i fredsfrågor och i freds rörelsen var vittomfattande, uppriktigt

och vida uppskattat, men i hans vetenskapliga be-
mödanden kom engagemanget, just därför att det
var starkt, att avsätta alltför synliga spår. I hans
forskning och hans publikationer fanns småning-
om alltför mycket övertygelse för att de skulle
vara övertygande. Andra omständigheter, ägnade
att tära på den skrivtid som kunde ges program-
met, fanns även i bilden. Det var sålunda ofrån-
komligt att Görans starka och för utomstående
åhörare ibland litet tröttande intresse för släktför-
hållanden och personhistoria skulle föra in honom
på memoarskrivandets stråk. Tre volymer av den-
na art hann han med: ”Av den blir det ingenting”
(1986), ”Sällsynt omilitärisk typ” (1988), och
”Ung man efter kriget” (2002).

Det skall i sammanhanget sägas att Görans
mångförgrenade samhälls-och fredspolitiska verk-
samhet styrde över i ett perspektivfel – bilden av
honom blev inte i allo rättvisande. För gemene
man, och jämväl i media och annan offentlighet,
framstod han som adelsmannen som var pacifist,
som professorn som var fredsaktivist, som en
stridbar herre, orädd att tala ut mot sådant han
upplevde vara felaktigt eller orättvist. Till en del
präglades bilden av honom sålunda starkt av hans
principiella avståndstagande från den famösa un-
dantagslag som år 1973 förlängde Urho Kekko-
nens mandattid som president. Alla de ovan åter-
givna omdömena var i och för sig riktiga, men var
samtidigt ägnade att fördunkla och på något sätt
t.o.m. osynliggöra det enkla faktum att Göran
samtidigt, och framför allt, var en fin statsvetare
med stora och banröjande arbeten på sin meritlista.

Göran kunde på senare år skämtsamt säga att han
föresatt sig att leva i 100 år. I sådana frågor hjälper
ju den egna föresatsen inte särskilt mycket, men
nära sitt uppställda mål kom Göran. Han var aktiv
hela sitt långa liv, även som skribent. Från år 2005,
några år framåt, arrangerade han på Brinkhalls herr-
gård i Åbo vetenskapliga eller i varje fall halvve-
tenskapliga sammankomster kring temata
som ”Global demokrati” eller ”Europas roll i värld-
den”, sammankomster som lockade företrädare för
forskning, politik och media. Göran uppträdde vid
dessa sammankomster i olika roller, även som före-
dragshållare. Ett av dessa föredrag, tryckt i *Finsk
Tidskrift* år 2007 (nr 1), har titeln ”Hur kommer ett
globalt politiskt system att utformas?”. Göran an-
knöt här till en räkna slutomdömen han i tiden gjort
i sitt arbete om världspolitik i teknikens tidsålder,
konstaterade att omdömena tämligen väl svarade
mot den verkliga utveckling som skett, låt vara att
han i egen bedömning varit alltför optimistisk på
några punkter, och fortsatte sedan med en program-
matisk positionsbestämning som såväl sammanfat-
tar som inramar den världsbild som blev hans:

”Det är också uppenbart, att man numera kan
tala om mänsklighetens globalintressen, liksom
man tidigare talat om enskilda staters nationalin-
tressen. Det viktigaste globalintresset är utan tvi-
vel allmän världsfred, eftersom ett kärnvapenkrig
kan utplåna förutsättningarna för hela mänsklighe-
tens fortsatta existens. Ett annat globalintresse är
mänskliga rättigheter för alla jordklotets folk. Till
samma grupp hör bevarandet av en miljö som ger
möjlighet till liv i alla delar av världen.”

DAG ANCKAR